

Vanmorgen stond ik over de zee te turen naar de einder, mijn rechterhand boven mijn ogen, net als Kniertje, tevergeefs te wachten op een schip waarvan ik al wist dat het niet meer terug zou keren, omdat het met man en muis vergaan was. Toch stond ik daar met een sprankje hoop om een teken van leven te ontwaren. Ik maakte in stilte de afspraak met jou dat als de meeuw die opvloog over een seconde naar rechts af zou buigen, dit een teken van jou zou zijn, dat jij mij zou zien staan als een rode stip, een uitgedoofde vuurtoren, die zolang het zonlicht over zijn koperen kop scheerde weer kon opvlammen.

Maar de meeuw vervolgde schaterlachend zijn ingeslagen weg. Teleurgesteld in mijn eigen verwachtingen ging ik aan de vloedlijn zitten, schreef jouw naam met een schelp in het zand en keek toe hoe de opkomende vloed die weer wiste. Ik trok mijn schoenen uit en liet het nog ijskoude water over mijn voeten spoelen, waarbij het voelde alsof mijn laatste beetje energie met de terugtrekkende beweging van de golven meegezogen werd. Voor het eerst in

mijn leven geeft de zee mij geen kracht meer.

Ik ben van de zee, zoals je weet, maar de laatste tijd is mijn hoofd zo vol dat ik het geruis ervan niet meer hoor, dat het ruisen in mijn verdoofde hoofd blijft steken. Ik hoor de golven pas als ze zich met luid kabaal manifesteren. Ze rollen, beuken, schuimen op het natte zand. Ze denderen door mijn kop, maar het zachte geruis dat eraan voorafgaat hoor ik niet meer. Een sluipmoordenaar, een tsunami, waar je niet op bedacht bent. Die valt je van achteren aan, rolt over je heen en beneemt je de adem. De geluiden die ik beslist niet meer wil horen, zoals een lijster die vrolijk het voorjaar aankondigt, pianomuziek waar je plotseling mee geconfronteerd wordt als je op een middagwandeling langs een huis loopt waar de klanken vanuit de geopende ramen naar buiten waaien, of een vrolijk fluitende fietser. Die geluiden komen niet via mijn oren, maar met een overdonderende herrie mijn hart binnen. Nestelen zich in mijn ziel en maken me ziek van heimwee. Jij gebruikte het woord *Sehnsucht* en dat woord dekt de lading. Ik heb daar dagelijks last van. De geur van pasgemaaid gras is de geur van onbezorgdheid, van mooie warme zomers, wanneer ik met jou, als de zon bloedrood aan de horizon bijna onderging, door de maïsvelden fietste tijdens een korte vakantie, of wanneer we wandelden in het bos vlak bij ons huis, de lucht opsnoven en elkaar vertelden wat die geur bij ons opriep. En altijd had dat te maken met een mooie herinnering, die in mijn geval met onbekommerde kinderjaren te maken had. Maar voor jou was het moeilijk om vrolijke jeugdherinneringen op te halen, want die had je niet. Daarom drongen zich andere romantische beelden op. Tijdens een van die wandelingen vertelde jij me eens een verhaal over solda-

ten, die zwaarbepakt door de goudgele korenvelden met – uiteraard – klapprozen liepen, want zo zei jij, een klapproos heeft de kleur van bloed en de Eerste Wereldoorlog... en toen vroeg jij mij, dat mooie gedicht van Hodgson, die *war poet* te citeren. Sindsdien citeer ik het bijna elke dag in stilte. Uiteindelijk ben jij ook een soort *war poet*. Gestorven in de loopgraven van je leven. Wil jij het gedicht nog een keer horen?

Ik schraapte mijn keel, zocht naar de toon, die zich in mij genesteld had. Ik zou het hardop moeten zeggen, over het geraas van de golven heen. Golven die, schuimend en buiteland in willekeurige volgorde van geuren en seizoenen, een zee aan herinneringen met zich meebrachten en zich voor mijn voeten uitrolden. Hoe zou het anders kunnen dat ik in de zilte lucht van de zee aan de geur van pasgemaaid gras denk? Waarom zou ik voor jou een gedicht citeren als ik weet dat jij zelden op het strand kwam? Tenzij geesten uitzweven, dan zou je hier kunnen zijn. Zit je misschien wel naast me of op mijn schouder, omdat je een hekel had aan zand op je huid. In dat geval hoeft de zee niet overschreeuwd te worden en kan ik ons gedicht in je oren fluisteren. Luister maar:

By all the glories of the day
And the cool evening's benison,
By that last sunset touch that lay
Upon the hills when day was done,
By beauty lavishly outpoured
And blessings carelessly received,
By all the days that I have lived
Make me a soldier, Lord.

Weet je nog hoe we samen in koor bijna, de laatste zin uitspraken. Jij op oorlogszuchtige toon in saluut, hakken klakkend tegen elkaar.

Met opgewonden stem verwoordde jij de beelden, die je in je hoofd voorbij zag trekken. Hoe de arme soldaten voortploeterden met pijnlijke blaren aan de voeten en hoe verlossend het was om dan de laarzen uit te trekken op het moment dat ze na uren sjokken een grasveld ontwaarden waar ze even konden uitrusten. De plunjezak, die als kussen diende en dan liggend in het geurende gras met een halm tussen de lippen, starend naar de wolkjes aan de blauwe hemel en in gedachten lange brieven schreven naar het thuisfront. Dat is Sehnsucht en ik kan het weten, zei jij toen op fluistertoon, 'want dit is een herinnering van mijn vorige leven. Ik was een van die soldaten, dus die geur, liefje, voert veel verder terug, die is er al sinds mensenheugenis en jij hebt het vast al eens geroken in de Middeleeuwen, dus daar zullen we ons aan vast moeten klampen, ik bedoel dat je dit ooit nog eens ruikt in een volgend leven. Tenzij je niet meer kunt ruiken, dan heb je een probleem.'

Ik lijd aan Sehnsucht, word gek van verlangen naar jouw romantische ziel. Heimwee betekent dat je naar huis wilt, maar dat kan ik niet meer. Thuis is een vertrouwde omgeving, waar iemand bij wijze van spreken vrolijk achter de dampende pannen staat te fluiten, je een glas wijn inschenkt als je moe van je werk komt. Thuis is behaaglijkheid, geborgenheid, zoals ik die in mijn jeugd heb ervaren en jarenlang met jou. De nestgeur die, waar we ons ook bevonden, als een vertrouwde jas om ons heen hing. Weet je dat ik een maand geleden een open haard heb laten bouwen in de hoop iets van onze warmte terug te vinden. Maar

Sehnsucht is een dieper verlangen, die is niet gerelateerd aan een huis en een open haard maar aan een ziel...

De twee strandwandelaars die ik plotseling op een paar meter afstand van mij ontwaarde, moesten mij wel gepasseerd zijn, voor of achter mij langs. Ik zag hoe ze zich naar mij omdraaiden en aarzelend verder liepen. Zouden ze met elkaar overleggen of ze mij moesten aanspreken? Wat zou ik hebben gedaan als ik bij twaalf graden Celsius een vrouw zou passeren, die murmelend en blootsvoets langs de vloedlijn zat? Zou ik haar aan hebben durven spreken? De alarmdienst bellen om te melden dat er hier sprake was van een ernstig vermoeden van zelfmoord? Verwarde vrouw loopt zee in...

Mijn omgeving heeft gelijk. Ik heb dringend hulp nodig. Als ik mijn eigen therapeut was, zou ik mijzelf meteen doorverwijzen naar een gesloten psychiatrische instelling.

Het was mij ook ontgaan dat de veelbelovende lentezon zich langzaam had laten verdrijven door inktzwarte wolken waaruit regendruppels op mijn hoofd neerdaalden. Ik wurmde mijn voeten, die als ijsklompen aanvoelden, in mijn zanderige schoenen en haastte mij naar het parkeerterrein, dat een verlaten aanblik bood. Ik startte de auto en zette al rijdend de ruitenwissers aan, die over de voorruit krasten. Als huilende, droge ogen. Wilde ik nog een tijdje mee met mijn nieuwe leven, dan moest ik nu onmiddellijk op zoek naar een therapeut. Eén op één. En niet naar een rouwverwerkingsgroep, waar de treurende allemaal op zoek zijn naar 'het plekje'. 'Heb je het al een plekje kunnen geven?' Ik had er een allergie voor ontwikkeld. Nee, ik wilde niet in groepjes treurige ervaringen en zakdoekjes uit-

wisselen om elkaar daarna troostend in de armen te vallen, waarna de groepsleider als afsluiting op zalvende toon gaat zeggen: ‘Dank jullie wel dat je dit met mij hebt willen delen.’

Ik zou terstond in een blinde razernij de therapeut van zijn stoel trekken en niet voor mezelf instaan.

Alle adviezen van mijn vrienden in de wind slaand, die stuk voor stuk dé juiste therapeut voor mij wisten, zou ik mijn eigen koers varen. Thuis draaide ik de thermostaat hoog, waste mijn zanderige handen onder een loeihete kraan, waarmee ik tegelijkertijd de ijzige kou wegspoelde. Eerst een therapeut vinden dan koffie. In de Gouden Gids trof ik onder het kopje psychotherapeuten in een geel omlijst kader met grote vette letters: ‘Charles Voorduin, individuele psychotherapie’. Voorduin! Was Louis’ levenslot niet voor een groot deel bepaald door de traumatische oorlogse jeugd die hij in de Voorduinstraat had doorgebracht bij zijn grootouders en een tante, die later zijn moeder bleek te zijn? Ik geloofde in het toeval en wist zeker dat deze Voorduin mijn lot zou kunnen bepalen. Ik aarzelde geen seconde en belde voor een afspraak.

*

De spreekkamer van Charles Voorduin paste niet in mijn belevingswereld. Misschien had ik te veel Amerikaanse films gezien, waarin een therapeut zijn cliënten ontvangt, op de 47ste verdieping van een wolkenkrabber in Manhattan.

Waar het geklik van hakjes van een secretaresse op de gang en het onophoudelijk gerinkel van de telefoon de praktijk aanzien gaf. De drukte buiten de spreekkamer tegenover de oase van rust binnen. Spreekkamers waar de cliënten zich op hun gemak voelen, sfeervol en behaaglijk met een mooi diffuus licht dat door de iets geopende jaloezieën naar binnen sijpelt, de hectiek van New York buitengesloten, met alleen zo nu en dan het opstijgende geluid van een sirene. Comfortabele meubels en volle boekenkasten tegen de wand. Het leek me heerlijk om daar eens achterover te kunnen liggen op een chaise longue en je alledaagse beslommingen te herkauwen bij iemand die luistert, of doet alsof. Om deze kamer te betreden kon je niet eens met een lift, maar moest je via een marmeren hal een donkerbruin gebeitste trap op, één hoog boven de tandartspraktijk, waarbij het snerpende geluid van de boor je op afschrikwekkende wijze naar boven begeleidde. Toch was het toen even door mijn hoofd geflitst dat, als ik op dat moment had moeten kiezen, ik nog liever plaatselijk verdoofd op de pijnbank van de tandarts had gelegen, dan me te storten in de armen van een therapeut, waarbij alle zenuwen blootgelegd zouden worden.

Deze spreekkamer was me te gelikt. Ingericht volgens een binnenhuisarchitectuurblad. Als het de bedoeling was daarmee de cliënten te imponeren, dan was het wat mij betreft mislukt. Alles op elkaar afgestemd, geen enkele dissonant. De muren lichtgrijs, donkergrijze gelakte brede vloerdelen en een booglamp op marmeren voet. Een Eamesdraaistoel en twee peperdure designfauteuils met aan weerszijden glazen Gispensalontafels, waarop kristallen karaffen gevuld met water. Een strakke wireless computer,

wat boeken en tijdschriften keurig gestapeld op het bovenblad van een art-decobureau. Aan de muur een paar zorgvuldig ingelijste etsen, diploma's en certificaten als keurmerk, net als bij de ambachtelijke slager.

Ik monsterde mijn therapeut, toen hij mij met uitgestoken hand begroette. Hij kwam mij vaag bekend voor. In welke context? Hij was een lange aantrekkelijke man. Krullende grijze haren. Diepliggende lijnen rond zijn brede wat bittere mond. Het succesvolle zakentype, dat zich graag laat omringen door andere zeer aantrekkelijke succesvolle mannen en vrouwen. Wat dacht hij bij mijn binnenkomst? Niets vermoedelijk. Zou de teleurstelling over zijn spreekkamer van mijn gezicht af te lezen zijn geweest? Zijn gezicht bleef vriendelijk, maar pijnlijk afstandelijk. Waarschijnlijk zag hij een vrouw die in het leven teleurgesteld is, zoals vermoedelijk al zijn cliënten dat waren.

'Charles Voorduin,' zei hij toen ik zijn uitgestoken hand schudde, 'welkom, neem plaats.' Met een galant gebaar wees hij naar een stoel met bakelieten armleuningen. Ik ging zitten en wist me met mijn houding geen raad, alsof ik voor een fotograaf moest poseren, mij akelig bewust van mijn aanwezigheid. Glimlachen? Een hand onder mijn kin? Benen over of naast elkaar? Ik voelde hoe de ribfluwelen zitting nog warm was van mijn chic geklede voorgangster, die mij met een koel knikje op de trap was gepasseerd. Ook aan de indringende geur van haar parfum was hier niet te ontkomen.

Zwijgend pakte Voorduin een blocnote van het bureau. Nadat hij eerst de pijpen van zijn keurige spijkerbroek een eindje omhoog had getrokken, ging hij tegenover mij zitten, benen over elkaar, waardoor een stukje van

zijn gespierde benen zichtbaar werd.

‘Zullen we dan maar beginnen?’

Ik knikte. Waren we dan nog niet begonnen? De eerste stap om de afspraak te maken en hem via de telefoon gegevens over mezelf te verstrekken, was toch al een begin geweest?

‘Je heet dus Lilian, je bent twee jaar weduwe, je man was schrijver, je hebt twee dochters en twee kleinzoons, je bent zestig en je doceert Engels op een hogeschool.

‘Mijn leven in een notendop, ja.’

‘Wat kan ik voor je betekenen?’

‘Misschien niets, misschien alles. Waar wil je dat ik begin? Ik ben nog nooit van mijn leven bij een therapeut geweest. Stel jij de vragen of mag ik ventileren wat er in mij opkomt? Ik kom hier omdat ik lijd aan het gemis van mijn man, ons gezamenlijk leven, zijn spiritualiteit. Maar ook omdat ik weet dat mijn leed niets is in vergelijking met het leed van ouders die hun kind hebben verloren, de doffe ellende van vluchtelingen, verkrachtingen en moordpartijen. Dan denk ik dat ik niet eens zou mogen lijden, omdat ik kinderen en vrienden heb die van mij houden.’

Ik pauzeerde even om me ervan te vergewissen dat hij luisterde. Zijn aandachtige blik moedigde mij aan verder te gaan.

‘Kijk, juist hen wil ik niet belasten met mijn sombere gedachtestroom. Zij zouden mij willen troosten, mij er bijna toe willen dwingen om hun vooral geen detail van mijn gevoel van onbehagen te onthouden. Daarna zouden zij met mij meehuilen en mijn ellende mee naar bed nemen. Vooral mijn dochters wil ik sparen. Zij zijn jong en levenslustig. Hun verdriet is altijd mijn verdriet geweest

en omgekeerd mag dat niet. Snap je dat?’

Het bleef even stil. Hij frunnikte aan een pluisje op zijn grijze trui, keek me niet aan toen hij antwoordde: ‘Ga door, laat je gaan. Vertel wat je kwijt wilt, mij belast je in ieder geval niet.’

Dat antwoord had ik net nodig. Niemand te belasten en toch die fles wrange wijn kunnen ontkurken. De woorden mochten vloeien.

‘Ik zal proberen mijn gevoel te omschrijven. Heb je wel eens op sokken bovenaan een trap gestaan? Een gladde trap, en dat je dan een akelig wee gevoel krijgt in je bovenbenen dat daarna naar omhoog trekt en in je onderbuik blijft steken? Het weeë gevoel van angst. Een kriebel in je buik zonder dat daar maar één vlinder aan te pas komt. Het idee dat je zomaar naar beneden kan donderen vanaf de hoogste tree? En dat je dan valt in het zwarte gat. Heb je ooit van Anish Kapoor gehoord, die Indiase beeldend kunstenaar? Hij heeft een zwart gat ontworpen dat ik jaren geleden, toen het leven nog de moeite waard was, voor het eerst heb gezien op de Documenta in Kassel. Een cirkel op de vloer, gevuld met zwarte en blauwe pigmentverf, waardoor je in een eindeloze diepte tuimelt, wat een ongeken- de sensatie teweegbrengt, als een bewustzijnsverruimende ervaring. Toen kon ik er geen genoeg van krijgen. De cirkel bleef als een magneet aan me trekken. De volgende dag wilde ik er weer heen. Kocht zelfs een nieuw entreebewijs om me nogmaals mee de diepte in te laten trekken. Maar toen wist ik nog niet wat ik nu weet. Dat je ook zonder pigmenten het zwarte gat in kan duiken, zonder die extase.

Dat gevoel daar lijd ik nu al twee jaar onder. Het gevaar schuilt bij mij in elk hoekje. Op sokken sta ik allang niet

meer boven aan de trap, maar ik blijf vallen. Daarom ben ik hier.'

Mijn blik bleef gericht op een hoge kastanjeboom, waarvan de takken, met aarzelende groene blaadjes rond de dikke kleverige knoppen, het half opengeschoven raam bijna raakten. Ik zou er zo een aantal van kunnen afsnijden, ze dan als voorbode van... wat?... in een grote vaas zetten. Ontluikend leven, pathetiek van de koude grond. Vanuit deze stoel kon je niet weglopen van de seizoenen, zolang die boom er zou staan. Het lichtgroene waas van de lente, het donkergroene bladerdak van de zomer, de roodbruine gloed van de herfst en de leegte van de winter. Zou mijn therapeut weten dat hij een natuurkalender achter zijn raam had hangen? Elke dag een blaadje afscheuren?

'Ik begrijp je,' zei hij inhakend op mijn relaas en de plotselinge stilte die daarop was gevolgd. Zijn geruststellende stem was voldoende om mijn monoloog weer op te pakken.

'Behalve dat ik mezelf verwaarloos, verwaarloos ik iedereen die mij dierbaar is en dat zijn een heleboel mensen. Ik heb mezelf in een vacuüm gezogen, onaanraakbaar gemaakt. De energie om iets terug te kunnen doen, ontbreekt. Ik laat mij alles aanleunen alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. Er komt geen enkel initiatief van mijn kant. Ik voel dat mijn kinderen, familie en vrienden snakken naar het moment dat ik weer spontaan kan lachen. Ze uit mezelf opbel, ze te eten vraag. Nu bellen ze mij, vragen mij om te komen eten en ik accepteer hun aanbod als een vanzelfsprekend iets. De telefoon wordt alleen nog maar gebruikt om op te nemen. Soms trek ik zelfs de stekker eruit, omdat mijn strot te dicht zit om er een geluid uit te krijgen. Ik heb de grote zwarte doos, met daarin de kaarten en brieven die

na het overlijden van mijn man liefdevol gestuurd zijn, onder een kast in de slaapkamer geschoven. Ik loer ernaar als ik in bed lig, maar durf hem niet te openen. De inhoud van de brieven zou mij nog verdrietiger maken, terwijl ze als pleister op de wonde bedoeld zijn. Ik weet dat ik de schrijvers ervan zou moeten bedanken, omdat ze zelf vermoedelijk pas na eindeloze doorhalingen de juiste toon hebben weten te vinden. Hoeveel moeite ze hebben gedaan om mij een hart onder de riem te steken. Maar ik kan ze pas herlezen op het moment dat ik eraan toe ben. En van dat moment ben ik nog mijlen ver verwijderd. Er hangt al twee jaar een hardnekkig lagedrukgebied om mij heen. Een depressie waar geen straaltje zonneschijn doorheen weet te breken. Ik word wakker na een kortstondige slaap met een gat in mijn buik, besef dat er eigenlijk weinig reden is om de nieuwe dag weer tegemoet te treden. Ik mis de geur van koffie in huis, gerommel in de keuken. Mijn man was matineuzer dan ik en maakte een ontbijt voor mij in het weekend. Dan draaide ik me nog een keertje om, en viel weer in slaap onder de deken van de behaaglijkheid en de geluiden die van beneden kwamen.

Ik slaap nooit meer uit, niet in ook trouwens. Ik sta op, omdat ik weet dat er studenten op mij wachten, kijk even in de spiegel als ik mijn tanden poets. Zie de rimpels rond mijn mond, die zich de afgelopen tijd in razend tempo hebben vermenigvuldigd. Daar kan geen botox meer tegenop. Daarna ga ik naar school, de enige discipline die ik nog bezit. Mijn huisarts, steun en toeverlaat tijdens en na het overlijden van mijn lief, vroeg of ik antidepressiva nodig had – voor korte tijd weliswaar – maar dat wilde ik niet. Toen opperde hij dat het misschien niet zo gek was om

weer aan het werk te gaan. Voor de broodnodige structuur... Daar op die school speel ik mijn rol glansrijk om te kunnen overleven.'

Ik zweeg een ogenblik en zag een tortelduif in de kastanjeboom. De duif staarde met zijn felle blauwe kraalogenes brutaal naar binnen.

'Zie je die duif daar zitten? Dat is een Turkse tortel. Die duiven hebben rouwbandjes om hun hals. Een paar dagen voordat Louis stierf kwam er elke middag rond vier uur zo'n duif in de tuin en bleef tot een uur of acht heen en weer vliegen. Sterker nog, hij fladderde voor het raam van de tuinkamer waar mijn man zou sterven. Nadien hebben we die duif nooit meer gezien. Wie weet zit hij nu hier als spion of boodschapper... Staat die karaf water hier voor de sier? Ik krijg een droge keel.'

'Natuurlijk, natuurlijk...' De therapeut kwam onmiddellijk overeind en schonk met trillende handen mijn glas vol. Hij ging weer tegenover mij zitten, waarbij het mij opviel dat hij schichtig naar de boom keek en zijn lichaam wat van het raam af draaide.

In de kortstondige stilte die er tussen ons viel dronk ik in één teug het glas water leeg en voelde me uitgewrongen. Ik zag de tortel wegvliegen, alsof hij genoeg gehoord had en met mijn woorden onder zijn witbeige vleugels naar zijn eindbestemming vloog. Poste restante. Mijn woordenstroom leek met hem mee gevlogen.

Hij zei niets. Knikte een aantal keren bedachtzaam.

'Ben jij getrouwd?' doorbrak ik de stilte.

'Ja.'

'Al lang?'

Hij zuchtte. 'Ja, heel erg lang.'